

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ОСОБИСТІСНО-АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті розкриваються особистісно-професійні утворення майбутнього психолога-консультанта відповідно до ідеальної моделі діяльності працівника психологічної служби; обґрунтований особистісно-акмеологічний підхід як психолого-педагогічний принцип підготовки практикуючого психолога до професійної діяльності; на основі вищезазначеного принципу описані особистісно-акмеологічна модель готовності психолога та програма й методика формування компонентів цієї моделі (теоретичний, практичний та особистісний) у процесі підготовки спеціаліста психологічної служби.

Ключові слова: особистісно-професійні якості, акме-форми, особистісно-акмеологічний підхід, особистісно-акмеологічна модель готовності.

The chapter delves into the problem of psychologist's personal and professional features formation according to the ideal model of the psychologist professional activity; personal and acmeological approach as a psychological and pedagogical principle is discussed; based on this principle, personal and acmeological model of psychologist preparedness and the programme and methods of the programme components formation (theoretical, practical and personal) are discussed in the process specialist of psychological service training.

Key words: personal and professional features, acme forms, personal and acmeological approach, personal and acmeological model of psychologist preparedness.

Завдання прогнозу успішності психологів-практиків у трудовій діяльності залежить від удосконалення процесу формування готовності до особистісного стилю діяльності спеціаліста, який визначався б особистісною зрілістю, успішністю, вершинністю, гармонійністю, творчістю та майстерністю.

Потрібно досягнути якостей, які б характеризували особистість у вищій мірі продуктивності психолога-консультанта. Щоб іти в ногу із часом, майбутній професіонал цієї сфери має завжди прагнути до збагачення своїх знань, удосконалення власної професійної майстерності. Він мусить відчувати життєвий пульс сьогодення і спрямовувати свою професійну діяльність у русло постійного творчого пошуку. Багато хто відчуває позитивні відчуття один до одного й антипатія, яка отруює життя багатьох, зникає. За критерієм творчості стилю життя психолог-консультант – це людина індивідуально-творчого стилю життя, який властивий особистостям з виразними особистісними рисами, адекватною, іноді навіть високою самооцінкою, людям цілеспрямованим, з розвинутими та різноманітними потребами й інтересами, що здатні приймати нетривіальні рішення, добре адаптуються в новому середовищі, не втрачаючи своєї самобутності [1; 7].

Тому вершинні особистісно-професійні утворення спеціаліста консультативної взаємодії є основою готовності до особистісного стилю діяльності щодо надання ефективної психологічної допомоги на сьогоднішній день становлення нашого суспільства.

Науковці-дослідники стверджують, що професія психолога-практика в різних сферах консультативної діяльності висуває високі вимоги до тих, хто вирішив присвятити їй своє життя (Г.С.Абрамова, Ю.Є.Альошина, О.Ф.Бонда-

ренко, Р.Джордж, Т.Крістіані, К.Роджерс, В.В.Рибалка, Г.О.Хомич та ін.). Саме тому за час навчання у вищому навчальному закладі студенти повинні не тільки набути необхідні знання з фахових дисциплін, а й розвинути відповідні психологічні якості, сформувані позитивне ставлення до майбутньої професії, від чого повною мірою буде залежати успішність творчої реалізації в практичній діяльності (С.Д.Максименко, В.Г.Панок, Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелева та ін.).

Метою роботи є висвітлення головних компонентів особистісно-акмеологічної моделі готовності до професійної діяльності, виходячи з концептуального підходу (особистісно-акмеологічного) як основи формування особистісно-професійних утворень психолога-консультанта щодо творчої самореалізації та описати програму й методика формування готовності до професійної діяльності.

Можна виділити такі якості, що характеризують сучасного ефективного психолога-консультанта: надійність, чесність, щирість, компетентність, розкутість, дисциплінованість, зосередженість на меті, ентузіазм, терпимість до незрозумілого, толерантність, об'єктивність, готовність до нових ситуацій, ініціативність, високий рівень особистісної зрілості, терплячість, витримка, відкритість, кмітливність, винахідливість, комунікативність, творча гнучкість, здатність подавати теорію мовою практики, здатність успішно працювати з різними стилями управління, етичність, уміння виділити важливу проблему, розширення можливостей самовираження кожної особистості.

Уміла, усвідомлена й цілеспрямована діяльність може бути забезпечена тільки достатньою сформованістю системи вмінь регуляції та саморегуляції, які використані для координації арсеналу психічних можливостей у діяльності. Недостатня сформованість умінь саморегуляції, вважаємо, є однією з основних причин труднощів і на шляху професійного самовизначення, і при засвоєнні вимог даної професійної діяльності, оволодінні необхідними в ній уміннями та знаннями. Завдяки розвитку та вдосконаленню в студентів системи саморегуляції, у них формується сукупність умінь саморегуляції, на думку психологів-науковців: ставити завдання та визначати найбільш актуальні з них; аналізувати умови та виділяти найбільш значущі для досягнення поставленої мети; вибирати способи дій та організовувати їх послідовну реалізацію; оцінювати проміжні й кінцеві результати діяльності, підбираючи для цього найбільш ефективні критерії оцінки; виправляти допущені помилки (Н.І.Пов'якель) [18].

Таким чином, практичний психолог у різноманітних сферах консультування – спеціаліст, діяльність якого спрямована на надання психологічної допомоги людині, сім'ї або групі осіб, що потрапили в складну життєву ситуацію, шляхом діагностування, корекції, розвитку, регуляції, консультування, терапії, психологічної просвіти.

Можна стверджувати, що акмеологічний, як і особистісний, підхід спрямований на реалізацію принципу цілісності, оскільки акме людини (вищий прояв її професійного, особистісного самовираження та самоствердження), яке вивчається акмеологією, розуміється як гармонійна єдність психологічних і соціальних установок, у межах чого виявляється досяжною повнота буття в рамках індивідуального стану [1; 3; 4]. Так, стан (чи особистісний статус) акме, як основний об'єкт дослідження акмеології, є атрибутом творчої, гармонійної

самоактуалізованої (згідно з А.Маслоу) особистості, що є цілісною сутністю, яка виявляє синергійне, гармонійне узгодження всіх психофізіологічних, свідомих, неусвідомлених, духовних вимірів людської особистості, які складають її творчу повноту. Базуючись на цьому визначенні акме людини, можна окреслити й шляхи її формування [1], спрямовані на розвиток творчо-гармонійної особистості, що є, як учить психологія, цілісною істотою, оскільки креативні люди виявляють амбівалентні, парадоксально-двоїсті, що виключають один одного, особливості.

Отже, особистісний і акмеологічний підходи мають спільні суттєві ознаки у вивченні становлення особистості, а саме: зрілість, успішність, вершинність, гармонійність, творчість, майстерність. Особистісний підхід розглядає ці ознаки в ході підготовки спеціаліста [19; 20], а в акмеологічному підході – це основа дослідження щодо вершинного, акмеологічного рівня розвитку особистості. Таким чином, особистісний та акмеологічний підходи до розвитку особистості мають тотожні суттєві ознаки й можуть бути об'єднані в єдиний методологічний підхід – особистісно-акмеологічний.

Крім цього, особистісний та акмеологічний підходи орієнтуються на принципи, відповідно до яких потрібно вивчати процеси становлення творчого потенціалу, які приводять до успіху в професійній діяльності спеціалістів (із врахуванням її культурологічних, соціологічних, генетичних та інших детермінант), що досягають у своєму розвитку оптимальної стадії творчої майстерності й визначеного суспільного визнання. Важлива психологічна особливість успіху полягає в тому, що він, з одного боку, завжди очевидний і конкретний, а з іншого, – є результатом довготривалого, суперечливого розвитку суб'єкта діяльності.

В особистісному й акмеологічному підходах робиться акцент на здібності особистості ставити собі завдання, реалізовувати їх, розв'язувати життєві та професійні проблеми з установкою на отримання високих результатів. При цьому акмеологічні технології мають ціннісно-цільовий, тобто гуманітарний характер і відповідають принципу оптимізації особистісних і професійних ресурсів. Отже, можливо об'єднати їх у спеціальний особистісно-акмеологічний підхід.

Особистісно-акмеологічний підхід у нашому дослідженні має здійснюватися через сукупність принципів: вершинної орієнтації, системно-функціональний, рефлексивно-акмеологічний, комплексності в розумінні вивчення і формування готовності до консультативної роботи, особистісної зрілості майбутніх фахівців сфери консультування учнівської молоді (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи особистісно-акмеологічного підходу

№	Назва	Характеристика
1.	Принцип вершинної орієнтації у формуванні готовності	Передбачає оптимальну «вершинність», тобто найсприятливіший, кращий за певними категоріями в конкретній ситуації. Під кри-

	майбутнього спеціаліста до професійної діяльності	терієм оптимальності слід розуміти порівняння варіантів можливих рішень і вибір найкращого з них. Критерій «вершинності» полягає в спрямованості на формування високого рівня особистісно-професійного, теоретичного та практичного компонентів готовності майбутнього спеціаліста до професійної діяльності.
2.	Системно-функціональний принцип	Базується на вивченні процесів становлення творчого потенціалу людини, які приводять до успіху в професійній діяльності.

Продовж. табл. 1

3.	Рефлексивно-акмеологічний принцип	Для професіонала у сфері практичної психології, з метою досягнення успіху творчої діяльності та її акме-форм, важливе не тільки засвоєння всіх видів рефлексії, але й розвиток їх оптимальної взаємодії.
4.	Принцип комплексності	Цей принцип передбачає підпорядкування особистісно-професійного, теоретичного та практичного компонентів готовності психолога-консультанта єдиній меті – формуванню цілісної особистості практичного психолога, що забезпечує успішність консультативної роботи.
5.	Принцип особистісної зрілості майбутніх фахівців	Критерій «особистісна зрілість» полягає в належній мотивації досягнень, ставленні до свого «Я», почуття громадянського обов'язку, наявності життєвих установок, здатності до психологічної близькості з іншою людиною.

Реалізація вказаних принципів у єдиному особистісно-акмеологічному підході передбачає створення цілісної концептуальної моделі, у якій вони взаємопов'язані та взаємозалежні [23; 24].

Ідеї цілісності, єдності особистісного та професійного розвитку людини – основа розробленої концепції, де фактором розвитку є внутрішнє середовище особистості, її активність, потреба у творчій самореалізації. Об'єктом професійного розвитку й формою реалізації творчого потенціалу майбутнього психолога-практика в професійній праці є інтегральні характеристики його особистості: спрямованість, компетентність, емоційна та поведінкова гнучкість. Виділені інтегральні характеристики особистості професіонала – психологічна основа, яка необхідна в особистісно-творчому стилі діяльності. Кожна інтегральна характеристика являє собою визначене поєднання або комбінацію значимих

особистісних якостей, суттєвих для успішної діяльності в межах професії психолога-практика в різних видах надання психологічної допомоги. Фундаментальною умовою розвитку інтегральних характеристик особистості професіонала-психолога є усвідомлення ним необхідності змін, перетворення свого внутрішнього світу та пошук нових можливостей самоіснування в праці, тобто підвищення рівня професійної самосвідомості, що ефективно сприяє творчій самореалізації спеціаліста [19; 20; 23; 24].

Таким чином, особистісно-акмеологічний підхід забезпечує реалізацію багаторівневого процесу результативної психологічної допомоги учням на основі втілення оптимальних (вершинних) рівнів особистісного потенціалу й особистісної зрілості психолога в суб'єкт-суб'єктній взаємодії з особистістю.

У контексті розкриття цієї проблематики була проаналізована література з питань професійної підготовки шкільних психологів до консультативної діяльності з особистістю, що дозволило виділити три основних компоненти готовності фахівця:

- наявність особистісної підготовки, яка б дозволила уникнути непрофесіоналізму: стійкі мотиви вибору професії, сформована спрямованість на діяльність у різних видах надання психологічної допомоги (О.Ф.Бондаренко, Л.М.Карамушка); об'єктивна самооцінка професійно значущих якостей особистості, наявність умінь організації самовиховання, самовдосконалення; стан упевненості в собі як психолога (С.В.Васьківська, Н.В.Чепелева); установка на активні та цілеспрямовані дії, налаштування на визначену поведінку в умовах розв'язання професійних завдань (П.П.Горностай, В.Г.Панок, В.В.Рибалка); стан задоволеності вибором професії, практичною діяльністю, спілкуванням з учасниками психотерапевтичної взаємодії (М.А.Гуліна, З.Г.Кісарчук, Н.І.Пов'якель); психологічна стійкість: витримка, самоконтроль, відсутність страху перед клієнтами, емоційної напруги та інше (З.Г.Кісарчук, Н.В.Пророк);
- знання теоретичних засад консультативної роботи: стадії консультування та основні теоретичні підходи (О.Ф.Бондаренко, С.Гледінг, М.А.Гуліна та інші), різновиди консультування (Г.С.Абрамова, Ю.Є.Альошина, С.Гледінг, Р.С.Немов); екзистенційні й особистісні проблеми особистості (О.Ф.Бондаренко); засади професійної орієнтації особистості (Г.О.Балл, В.В.Рибалка); особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип організації профільної та професійної підготовки психолога-практика (В.В.Рибалка); принцип гуманізації в професійній підготовці особистості (Г.О.Балл); принцип суспільно-особистісного прагматизму та партнерства в професійній підготовці психологів-практиків до праці в умовах ринку (Н.А.Побірченко);
- володіння конкретними методами й методиками консультування: напрямки в практиці консультування; навички певного теоретичного підходу та у відповідному напрямі; навички в консультуванні (О.Ф.Бондаренко, С.В.Васьківська, Р.Кочюнас, Р.С.Немов та інші).

На основі нашого дослідження можна констатувати, що такі компоненти, як особистісний, теоретичний і практичний, тісно взаємодіють між собою в

становленні спеціаліста та є основою концептуальної моделі особистісно-акмеологічної готовності до консультативної роботи.

Тобто концептуальна модель особистісно-акмеологічної готовності психолога-практика має будуватися на основі трьох взаємопов'язаних між собою компонентів (особистісного, теоретичного й практичного) високого рівня розвитку.

Особистісний компонент готовності психолога-практика до консультативної роботи включає в себе: адекватні соціально-психологічні настанови особистості в мотиваційній сфері щодо досягнення успіху, високий рівень розвитку професійного «Я» та особистісної зрілості (мотивації досягнення успіху, ставлення до свого «Я», почуття громадянського обов'язку, здатності до психологічної близькості з іншою людиною), адекватний рівень суб'єктивного контролю, самооцінки й самоповаги, високий рівень комунікативних й організаторських схильностей і розумових здібностей, емоційної стійкості та впевненості в собі, розвинуту емпатію, самостійність (незалежність суджень).

Високий рівень сформованості теоретичного компоненту готовності – це досконале володіння сукупністю психологічних і спеціальних знань щодо консультативної роботи (основні теоретичні підходи й технології консультування, принцип гуманізації в загальноосвітній і професійній підготовці, закономірності й способи досягнення вершин професіоналізму та творчості, знання екзистенційних й особистісних проблем особистості, стратегій діяльності психологічної служби в різних видах надання психологічної допомоги).

Сформованість практичного компонента готовності полягає у високому рівні прояву професійних умінь і навичок, тобто дій, які забезпечують успіх консультативної роботи (навички консультативної бесіди з клієнтом, психодіагностики проблемної особистості, уміння ефективною консультативною взаємодією з особистістю; володіння сучасними технологіями консультування; навички організації та проведення різних видів психологічного тренінгу як важливого етапу постконсультативного супроводу).

Зівставлення реально сформованих якостей психолога з показниками ідеальної моделі дозволяє визначити рівень його професійної компетенції та виробити стратегію просування до вершин професіоналізму щодо оптимальної практичної діяльності. Стрижневим компонентом готовності майбутнього психолога стосовно консультативної взаємодії є особистісний. Тому проблема забезпечення особистісного компонента готовності майбутніх психологів у процесі навчальної діяльності є важливою складовою професійної підготовки фахівців.

Таким чином, зазначена модель включає в себе високий особистісно-акмеологічний рівень розвитку особистісного, теоретичного та практичного компонентів. На основі показників компонентів запропонованої моделі готовності майбутніх психологів до консультативної роботи можна дослідити особистісно-акмеологічну модель спеціаліста.

Використання «ідеальної моделі діяльності психолога-практика» (В.Рибалка), тобто особистісно-акмеологічної, як найбільш повного системного опису професійної компетентності дозволяє не тільки виділити її бажані компонен-

ти, але й визначити ті з них, які перешкоджають ефективній діяльності. Такі перешкоджаючі варіанти відіграють важливу роль психологічних ускладнень, бар'єрів, тому що повна структура професійної діяльності психолога-практика включає мотиваційно-орієнтовну ланку, цілісний ансамбль професійних дій діагностичного, розвиваючого, терапевтичного, корекційного та консультативного характеру, а також аналітичний контрольний елемент [19; 20].

На основі особистісно-акмеологічної моделі можна досліджувати акмеологічні інваріанти професіоналізму. Інваріанти професіоналізму акмеологічні – це основні властивості, якості й уміння професіонала, які забезпечують високу ефективність і стабільність діяльності незалежно від її змісту та специфіки [1; 4].

Бачення практичним психологом стратегії досягнення вершин професіоналізму та слідування логіці просування до них полягає в проходженні відповідних етапів, кожен з яких означає взяття наступного бар'єра в досягненні професійної компетентності. Ці етапи характеризуються такими рівнями професіоналізму, як здатність успішно виконувати професійну діяльність; підготовленість до стабільної продуктивної праці; професійна майстерність у реалізації функцій та обов'язків; творче оволодіння дослідницько-інноваційним стилем професійної діяльності.

Рівні професійної компетенції є еталонами для оцінювання готовності майбутніх психологів-практиків і дозволяють відслідковувати еволюцію професійного зростання, виявляти її тенденції та надавати професійній діяльності оптимальний характер відповідно до її призначення і власної стратегії досягнення, бо особистісна готовність є стрижневим компонентом конкретної діяльності та праці в цілому. Якраз вона виступає визначальним фактором у досягненні бажаних результатів.

Розроблена особистісно-акмеологічна модель формування готовності майбутнього практичного психолога до консультативної роботи в системі вищої освіти полягає в тому, що психолог відповідає своєму соціальному призначенню, якщо відповідає вимогам професії, гармонійно розвиває свої інтелектуальні, емоційно-вольові здібності, формується як цілісний феномен – індивід, особистість, суб'єкт праці та творча індивідуальність. Концепція особистісно-акмеологічного підходу дає цілісне уявлення про готовність психолога в системі вищої школи. У її межах сконструйована концептуальна модель особистісно-акмеологічної готовності психолога, яка відображає систему його вузівської підготовки та самовдосконалення. Модель включає особистісний, теоретичний і практичний компоненти. Це дозволяє реалізувати принципи особистісно-акмеологічного підходу.

Тобто представлена особистісно-акмеологічна модель слугує якісним фундаментом для побудови програми та методики формування готовності до консультативної роботи в процесі вузівської підготовки, тому що основою особистісно-акмеологічного підходу є теоретико-методологічне положення про суб'єктну позицію спеціаліста на всіх етапах професіоналізації.

Формування готовності студентів-психологів до консультативної роботи з особистістю в процесі професійної підготовки буде більш ефективним, якщо:

- виявити компоненти структури й змісту консультативної роботи з особистістю, які синтезують властивості конструктивної діяльності шкільного психолога-практика;
- забезпечити взаємозв'язок формування особистісного, теоретичного та практичного компонентів готовності до консультативної діяльності, кожен з яких представляє єдність емоційно-образного, світоглядного та гуманістичного змісту, й опиратися на комплекс особистісно-професійних утворень при оцінці готовності до консультативної роботи;
- використовувати спеціальний, особистісно-акмеологічної орієнтації комплекс соціально-психологічних тренінгів як засіб навчання, завдяки яким студент включається в проектування, здійснення, оцінювання своєї взаємодії з «іншими», що перетворює процес підготовки в процес вирішення творчо-психоконсультативних завдань і сприяють формуванню необхідних особистісно-професійних знань і здібностей; зміст діяльності поєднується з колективною її формою, але в той самий час забезпечується особистісно-акмеологічний підхід до кожного студента.

Спеціально організоване навчання повинно сприяти підвищенню рівня готовності майбутніх психологів-практиків до консультативної роботи.

Базуючись на основних положеннях особистісно-акмеологічного підходу та концептуальної моделі й орієнтуючись на нормативну базу роботи практичного психолога, ми виділили такі взаємопов'язані напрями роботи з майбутніми психологами-практиками, націлені на реалізацію поставлених завдань:

- 1) формування особистісно-акмеологічної орієнтації;
- 2) теоретичний: теоретико-психологічні й спеціально-технологічні знання щодо консультативної роботи з особистістю;
- 3) тренінговий (комплекс соціально-психологічних тренінгів з формування особистісно-акмеологічної готовності майбутніх психологів до консультативної роботи);
- 4) практичний: розробка та впровадження програми психоконсультативної практики студентів і практикуму психологічного консультування.

Таким чином, виділені напрями роботи з майбутніми практичними психологами, які спрямовані на реалізацію поставлених завдань, виступають основними методами стосовно формування особистісно-акмеологічної готовності студентів до консультативної роботи.

Нами відпрацьовано характеристику загальних принципів спеціальної, особистісно-акмеологічної орієнтації тренінгової роботи: активності, дослідницької позиції, усвідомлення поведінки, партнерського спілкування. Визначено всі структурні складові програм тренінгів, вимоги до їх організації і проведення, учасників, тренерів групи. Окреслено змістовний і особистісний плани роботи тренінгової групи. Змістом першого є зміна об'єкта впливу, другого – групова атмосфера, на фоні якої розгортаються події змістового плану й стан кожного учасника окремо.

У структуру комплексу соціально-психологічних тренінгів щодо формування особистісно-акмеологічної готовності майбутніх практичних психологів до консультативної роботи звичайно вводяться поведінкові компоненти (як

відпрацьовування практичних навичок), рефлексивні (розвиток рефлексування як психологічної освіти), комунікативні (розуміння і відпрацьовання навичок слухання, комунікації), релаксаційні (розвиток навичок саморегуляції і релаксації) та інші складові, унесення яких оптимальне на даному рівні.

Заняття тренінгів розроблені на основі тренінгових програм, які використовуються в роботі практичних психологів. Усі навички, що розвиваються в зазначених тренінгах, необхідні в професійній діяльності практичних психологів. Дано більш докладну характеристику цих видів тренінгів.

Спеціальний комплекс соціально-психологічних тренінгів з формування особистісно-акмеологічної готовності майбутніх психологів до консультативної діяльності виступає основним методом програми й методики. У процесі проведення комплексу тренінгів нами було використано методи стосовно формування компонентів особистісно-акмеологічної готовності майбутніх психологів-практиків до консультативної роботи (табл. 2).

Таблиця 2

Методи формування компонентів особистісно-акмеологічної готовності майбутніх практичних психологів до консультативної взаємодії

№	Компоненти концептуальної моделі	Методи формування
1.	Особистісний	Групова дискусія; вправи на активізацію та розвиток мотиваційної, оперативно-технічної й регулятивної сфер особистісно-професійного компонента готовності: рефлексивні, релаксаційні, комунікативних навичок, невербальної взаємодії (тематичні, психогімнастичні та пантомімічні), диференційованого підкріплення, поведінкові, психомалюнок, рольова гра, елементи психодрами, психокорекційні техніки, спрямовані на відновлення та покращення основних когнітивних функцій.
2.	Теоретичний	Навчальна бесіда, робота в команді, групова дискусія, ділові ігри, інформаційне моделювання ситуацій, тестування, завдання на формування гіпотез і версій структури консультативної взаємодії.
3.	Практичний	Робота в команді, групова дискусія з аналізу консультативної роботи зі старшокласниками, моделювання різноманітних ситуацій консультативного процесу, практичні вправи.

Розробляючи систему заходів щодо реалізації поставлених завдань формувального експерименту, ми виходили з того, що в навчально-виховному процесі є багато можливостей для використання активізації процесів особистісного саморозвитку, формування навичок емоційної та поведінкової саморегуляції, особистісної зрілості взагалі як основних компонентів особистісної

готовності. Наше завдання полягало в тому, щоб наповнити психологічним змістом, при потребі переставити акценти в уже існуючих формах і методах навчально-виховного процесу з метою активізації процесів самопізнання та саморозвитку особистості студентів.

Наше завдання полягало в тому, щоб наповнити психологічним змістом, при потребі переставити акценти в уже існуючих формах і методах навчально-виховного процесу з метою активізації процесів самопізнання та саморозвитку особистості студентів. Така коротка характеристика основних видів тренінгових методів, використовуваних нами на практиці майбутніх працівників психологічної служби системи освіти.

Висновки. Ці форми, у цілому, у психологічній науці та практиці досить розроблені й давно використовуються. Якщо під інновацією розуміти внесення нововведень у традиційну форму, метод або авторську розробку, то в нашому випадку інноваціями в застосуванні тренінгів у навчальному процесі можна вважати таке: усі програми перерахованих тренінгів є оригінальними; у процесі застосовуються не тільки тренінги, але і їхні елементи, органічно поєднані з іншими формами роботи; авторські розробки тренінгових програм адаптуються для різних категорій практичних психологів (дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів).

При такому підході становлення психолога на етапі вузівської освіти є процесом розвитку й саморозвитку його як особистості та як професіонала. Ключове місце в ньому займає система психолого-акмеологічного забезпечення. Особистісна й професійна готовність психолога інтегрує всі компоненти освітнього процесу і надає йому багатоплановий системний характер, детермінований єдиною метою – всебічною підготовкою майбутнього спеціаліста як особистості та суб'єкта діяльності. Рівень сформованості цих компонентів і взаємозв'язку між ними визначає рівень готовності психолога та його творчої самореалізації в професійній діяльності.

1. Акмеология : методология, методы и технологии : материалы научной сессии, посвященной 75-летию члена-корреспондента РАО, Президента МААН Н. В. Кузьминой / [под общей ред. А. А. Деркача]. – М. : РАГС, 1998. – 230 с.
2. Алешина Ю. Е. Спецпрактикум по социальной психологии : опрос, семейное и индивидуальное консультирование / Ю. Е. Алешина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 89 с.
3. Аминов Н. А. Социально-психологические предпосылки специальных способностей школьных психологов / Н. А. Аминов, М. В. Молоканов // Вопросы психологии. – 1992. – № 1–2. – С. 74–83.
4. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды / Б. Г. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1. – 230 с.
5. Балл Г. О. Види наукової діяльності і предмет практичної психології / Г. О. Балл. – К. : Ніка-Центр, 1997. – С. 28–32. – (Практична психологія : теорія, методи, технології).
6. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству / Д. Б. Богоявленская. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
7. Бондаренко А. Ф. Личностное и профессиональное самоопределение отечественного психолога-практика / А. Ф. Бондаренко // Московский психотерапевтический журнал. – М., 1993. – № 1. – С. 63–76.
8. Бондаренко А. Ф. Социальная психотерапия личности / А. Ф. Бондаренко. – К. : КГПИИЯ, 1991. – 189 с.

9. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості / О. Ф. Бондаренко. – Х. : Фоліо, 1996. – 237 с.
10. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 26–32.
11. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування : навчальний посібник / С. В. Васьківська. – К. : Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
12. Глэддинг С. Психологическое консультирование / С. Глэддинг. – [4-е изд.]. – С. Пб. : Питер, 2002. – 736 с.
13. Горностай П. П. Теория и практика психологического консультирования: проблемный подход / П. П. Горностай, С. В. Васьковская. – К. : Наукова думка, 1995. – 128 с.
14. Кабиш-Рибалка А. В. Стратегії пошуку сенсу життя старшокласниками з різними властивостями особистості / А. В. Кабиш-Рибалка, В. В. Рибалка // Стратегії творчої діяльності : школа В. О. Моляко / [за заг. ред. В. О. Моляко]. – К. : Освіта України, 2008. – С. 666–693.
15. Коттлер Дж. Психотерапевтическое консультирование / Дж. Коттлер, Р. Браун. – С. Пб., 2001. – 464 с.
16. Кулаков С. А. Практикум по супервизии в консультировании и психотерапии / С. А. Кулаков. – С. Пб. : Речь, 2002. – 236 с.
17. Панок В. Г. Психоконсультативні стратегії діяльності практичного психолога системи освіти : навчально-методичний посібник / В. Г. Панок, Я. В. Чаплак, Д. Д. Романовська ; [за наук. ред. В. Г. Панка]. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. – 232 с.
18. Пов'якель Н. І. Творчі складові професійної компетентності мислення практичного психолога: особливості прояву та генезис / Н. І. Пов'якель // Психологія у ХХІ столітті: перспективи розвитку : матеріали VI Костюківських читань. – К., 2003. – Т. 3. – С. 52–56.
19. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології. (Досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату) : навчально-методичний посібник / В. В. Рибалка. – К. : Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
20. Рибалка В. В. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : монографія / В. В. Рибалка ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 626 с.
21. Роджерс К. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической работы / К. Роджерс. – М. : ЭКСМО-ПРЕС, 1999. – 421 с.
22. Роджерс К. Взгляд на психотерапию: становление человека / К. Роджерс. – М., 1994. – 480 с.
23. Чаплак Я. В. Концептуальна модель готовності майбутніх психологів-практиків до консультативної роботи зі старшокласниками / Я. В. Чаплак // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка і психологія. – Чернівці : Рута, 2010. – Вип. 498–499. – С. 190–195.
24. Чаплак Я. В. Формування готовності майбутнього психолога до психоконсультативної взаємодії / Я. В. Чаплак // Трансформації сім'ї у сучасному світі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 трав. 2010 р. – Чернівці : Книги ХХІ, 2010. – С. 99–100.